

Gergely Ágnes (1933-) Két szimpla a Kedvesben

Gergely Ágnes (1933-) *Két szimpla a Kedvesben* c. kötetét a szerző nyolcvanadik születésnapjára jelentette meg az Európa Kiadó. 2014-ben nyerte el az Aegon-díjat, beválasztották a kortárs irodalom legjobb kötetei közé. A könyv – alcíme, azaz öndefiníciója szerint – műfaját tekintve: memoár. Egyszerre szépirodalom és a valósághoz hűnek maradni kívánó (emlék)irat, mely korábról indul, mint a szerző születése, és egészen 1962-ig követi nyomon a saját sors és a magyarországi történelmi-társadalmi események alakulását. Bár az életműben az utolsó alkotás, kicsit olyan, mintha az első is lenne, hiszen azokat az éveket meséli el, melyek az első kötet (*Ajtófélfámon jel vagy*) megjelenését előzték meg. Azokat az éveket őrzi meg, melyek még nem annyira az írói-költői lét, hanem az azzá válás éve. Útkeresés, úton járás, miközben az útirány szinte mindvégig tudható. Pontos dátumok és tragikus teli szerelmi szál, eredeti dokumentumok és elveszett levelek, hűség és cenzúrázott szavak, emlékek és álmok – ezek adják a kötet gerincét.

A szöveg a határon mozog. A személyes történet és a mások története, a jelenné váló múlt, a ténszerűség és az érzelmi átélés, a megörökítés és az elmesélés, a jelenné tevés és az elengedés -- határán. A határon mozog, mert a szerző-narrátor szinte folyamatosan kétfelé tekint: a múltba („cipeljük tovább a múltunkat?! -- ... Cipeljük tovább, Ávri.”) és előre, a jövőbe („... én biztos voltam a dolgomban. Tanulni fogok, senki sem állhat az utamba. Mi történhet egy emberrel, aki megmenekült?”). Ugyanígy két irányból indul el az elbeszélői nézőpont, és ez a kettősség/megkettőződés végig ott érezhető az írásban. A múlt felől érkezik a saját felnövés, felnőtté válás, íróvá válás történetét átélő Guttman Ágnes – a másik „irányból” a mindezt keretbe rendező, a saját történetet a családi és társadalmi tablóval kiegészítő, a történeteket memoárrá rendező Gergely Ágnes. Bár a szöveg egy pontján találkozni látszanak („a fedőlapra felírtam azon az őszön megmagyarosított nevemet: Gergely Ágnes”), maga a történet 1962-ben, az első lírai kötet megjelenése, azaz a valóságos íróvá válás előtt lezárul, miközben az olvasó a már íróvá-költővé vált szerző művét tarthatja kezében. A kettő közötti részbe egyetlen történet, pontosabban egy történet lezárulása kerül be, mely tovább feszíti a memoár kereteit, vagy inkább kérdőjelezi meg a szöveg teljességgel memoár voltát. A *Két szimpla a Kedvesben* zárlata annak a Papp Zolinak az alakját idézi meg, akire elliptikusan a cím is utal, és aki a kötet egyik legintezivebb érzelmi szálának is a kulcsfigurája. Kilépvén a műfaji keretből az utolsó sorokban – a '80-as évek közepén – azt az asszonyt láthatjuk, aki ott áll a szeretett férfi sírjánál, és azt a dalt éneklő héberül, mely egyszerre szól a sivatagról (számára) és a pusztáról (a Másik számára).

Ebből már látszik a szöveg másik fontos kérdése: létezhet-e a pusztából és a sivatagból induló számára közös valóság, közös út, át lehet-e kelni a társadalmi-kulturális-származásbeli szakadékon, létezik-e híd, vagy ha nem, hát fel lehet-e építeni? Lehet-e közös története két embernek, két oldálnak, akik nagyon máshonnan indulnak? A 80 éves Gergely Ágnes válasza, hogy igen, fel lehet, bárhol lehet hidat építeni, de legalábbis mindenképpen meg kell próbálni. A 6 éves Bánáthy Pista válasza, hogy igen, bárhol lehet hidat építeni, az anya válasza, hogy vannak olyan helyek, ahol nem lehet átkelni, a narrátor-szereplő Gergely Ágnes válasza, hogy mindent meg kell próbálni, a szöveg egésze azt mutatja fel, hogy a múlttal való szembenézés hiánya/képtelensége olyan szakadékot képez, melyen nem képes átkelni a legerősebb szerelem sem. A szöveg egyik legmélyebb jelenete, amikor Zoli két dupla mellett – hiszen

már megengedheti magának – meséli el a lánynak belső kételyeit (barátai szájába adva): „Dénes és Dorogi azt kérdezte tőlem: mért udvarolsz zsidó lánynak?” Többek között ennek a jelenetnek a mentén, de alapvetően a kiállás, identitás felvállalása, saját vélemény felvállalása témakörében mozogva, végighúzódik a szövegen a gyávaság és bátorság kérdése – miközben újra és újra felmerül: mit is jelentenek, mit is jelenthetnek ebben a társadalmi-történelmi helyzetben ezek a szavak. Többször idézi a szöveg József Attila ... Aki szeretni gyáva vagy c. költeményét.

Gergely Ágnes Két szimpla a Kedvesben c. írása egyfelől – időrendjét tekintve – többnyire lineárisan építkezik (bár vannak az időkezelés linearitását tekintve megszakító részek akár előre-, akár visszafelé az időben). Másfelől a szöveg koncentrikusan építkezőként is olvasható. A belső körnek az elbeszélő belső magja tekinthető: az anyakép, az apakép, a nagyszülőkről való kép, az elutasítottság, otthonlét és otthontalanság alapélményei, a közösséghez tartozni vágyás, a szerelem és annak kudarca, a folyamatos identitáskeresés és identitásalkotás. Az ehhez a történethez szorosan kapcsolódó körön elhelyezhető az apa sorsa és talán a zsidóság sorsa, az anya alakja, a nagyszülők harcai és küzdelmei és Papp Zoli sorsa (akár önmagában is). Még kifelé haladva megjelennek a társadalom különböző, típusos és kevésbé típusos szereplői a legkülönbözőbb színterekről. Talán ugyanezen a körön – bár ez vitatható, hogy kijebb vagy beljebb – megjelenhet a korabeli, kortárs irodalmi élet, annak alakjai szereplői. Harmadrészt olvasható a szöveg műfajok keveredéseként is, ekkor akár több, egymásba fonódó, egymással találkozó történetre választható szét: egyszerre lehet családrégény, szerelmi régény, felnőtté válás régény, memoár. Negyedrész a motívumok felőli építkezés szintén kiadhat egy másfajta szerkezeti felosztást. Innen nézve szervezheti a szöveget az apa alakja, az identitáskérdés, a magánélet és közélet vagy akár a hivatás témája is.

A szöveg szorosan kapcsolódik ahhoz az irodalmi hagyományhoz, mely azt firtatja, hogy el lehet-e mondani a valóságot, a valóságon belül is a múltat, elmesélhető-e pontosan, ténylegesen, az, ami történt. Ez egyszerre (1) ismeretelméleti, (2) nyelvfilozófia, (3) narrációs/történelemfilozófiai és (4) pszichológiai/lélektani kérdés is (ahol a négy kérdés valójában nem négy kérdés, de hogy hány is pontosan, azt mindenkinek magának kell eldönteni, maga döntheti el annak fényében, hogy milyen világgéppel indul neki az olvasásnak). Ismeretelméleti értelemben a valóság szó definíciója és annak megismerhetősége válik központivá (például az apa munkaszolgálatból küldött cenzúrázott leveleiben vagy Zoli elvesztett levelében, mely részlegesen egy versben rekonstruálódik); (2) a nyelvfilozófia területéről nézve elsősorban azok a részek kapnak hangsúlyt, ahol a szereplők a hétköznapi nyelv birodalmát elhagyva a szépirodalmi szövegeket választják kommunikációs eszközül; vagy éppen a következő szerzői reflexió: „Sokszor maga a nyelv is korlátoz. Azt mondjuk: holokauszt. Égő áldozat. Milyen gyönyörű kifejezés! De hát népirtás volt!” (3) a történelemfilozófia/a megtörténtség elbeszélhetősége felől közelítve fontos kérdés lehet, hogy milyen történetek, tények kerültek be, és melyek maradtak ki; hogyan adhatnak hitelt a nevek és idézett levelek a történetnek, hogyan reflektál maga az elbeszélő a „történetek sérülékenységre”, a nézőpont viszonylagos egységességén kívül, mi tartja még egyben a részeket és formálja történetté; (4) és ide kapcsolódik szorosan a megidézés pontossága avagy pontatlansága, a szubjektív nézőpont mint értelmező, reflektáló keret folyamatos megléte. Persze kérdés: lehet-e másképp, lehet-e másképp történetté fogni, történetté rendezni az életrajzi elemek múltból előbukkanó halmazát?

Gergely Ágnes kitűzött célja: megszépítés (irodalmisság?) nélkül elbeszélni azt, ami megtörtént („Azért akartam memoárt írni, hogy megszépítő stilizálások nélkül beszélhessem el, ami történt.” (168 óra online, Történelmi árnyjáték, Sándor Zsuzsanna írása) A szerző a korábbi önéletrajzi ihletésű regények (A tolmács, Stációk) után arra tesz kísérletet, hogy még őszintebben – persze az kérdéses, mit is takarhat ez a szó: pontosabban? – elbeszélje a múltat, a gyökereket, ahonnan jön, a születést éppen abban az évben, amikor Hitler hatalomra kerül, az apa történetét, az anya történetét és mindezekkel együtt a saját történetét. De hogy lehet-e mindezt pontosan visszaadni, elmesélni? Ez a kétely (másfelől olvasva termékeny dilemma) már a mottóban visszaköszön: „A történet besároz minden tragédiát.”

A múlt elmesélésének, a múlt továbbhagyományozásának, megörökítésének, megírásának visszafelé és előretekintő kettős motivációjáról Gergely Ágnes így beszél: Egyfelől „Számomra minden írás adósságtörlesztés a halottaimnak. A munkámmal szerzek jogot a túlélésre. Könyveim közül a mostanit volt a legnehezebb megírnom. Tartoztam vele a szüleimnek, az édesapámnak, akit a háború után évekig hiába vártunk haza Mauthausenből.”, másfelől a szöveg előremutató elemeit, aktualitását, konstruktív-építő-formáló jellegét is kiemeli: „Szeretném, ha a könyvemből annyi megmaradna: lehet, hogy a történelem falakat állít közénk, de ezeken túl kell jutni. Ha ezer kudarc éri az embert, akkor ezeregyedszerre is meg kell próbálni lebontani a falakat.”

Ki mindenkié pontosan ez a történet, melyet elbeszél? „Teljesedjék be a sorsunk: elmondom neked ezt a történetet.” – hangzik a regény (memoár) felütése. Gergely Ágnes mintha rögtön a felütéssel újra elemelné a memoár hagyományától a szöveget. Kik vagyunk mi? Kié mindenkié ez a beteljesedő sors? Beleérhetjük-e magunkat, olvasókat is? Ki mindenkinek van közös sorsa? Ha van „mi”, akkor van „ők” is, és ez kivédhetetlenül megmarad? Kinek a sorsa nem teljesült be (ami csak most a szöveg által válhat teljessé)? A Gergely Ágnes által megírt, megidézett alakoknak van-e vajon befejezhető sorsuk, vagy éppúgy a sorstalanságban léteznek, mint Kertész Köves Gyurija? Mit jelent a sors? Végzet, eleve elrendelés, végigélendő feladatok és utak?

Gergely Ágnes – bár látszólag, modalitásában nem – rengeteget kérdez. Talán pontosabb így: rengeteg ki nem mondott kérdés hangzik el „némán” a szövegben. Ugyanakkor fontos látni, hogy kötet a legfontosabb pontokon kérdez: „De hát miféle jellem az, amelyik az elfojtást, a menekülésnek ezt a silány módját választaná? Viszont miféle ízlés az, amelyik a teljes kitárulkozás mellett döntene, sebeket mutogatva, mint koldus a híd alatt?” A határon mozog. A kimondás/állítás és folyamatos kérdezés, a lezárt lezáratlanság határán. Bár a történet a szavak szintjén lezárul egy ponton, még újra felnyitódik egy dal erejéig, és talán a zárlatban legerősebben ott lebeg a kimondatlan kérdés: hogyan lehet az identitásunkat megőrizve valóban, mélyről találkozni a Másikkal. Ennek elmondására (is) kísérletet tesz a szöveg.

A szöveg illeszthetősége, feldolgozható elemek

Témái és/vagy műfaja alapján több ponton is illeszthető a szöveg az irodalomtanításba: identitáskeresés vagy az idegenség, otthontalanság kapcsán a 10-es anyagba (pl. a Bánk bánhoz), a haza/Magyarország, itthonlét kapcsán Kölcseyhez, Vörösmartyhoz is

kapcsolódhat; a memoár felől megközelítve Kazinczyhoz, a szerelem ereje, szerelem és tragédia mentén akár a Rómeó és Júliához, akár a regényirodalomhoz (pl. Üvöltő szelek).

Mégis a benne foglalt nagy mennyiségű tény(anyag) és a XX. századi történelmet megidéző kontextus miatt – véleményem szerint -- elsősorban a 12. évfolyamon tanítható jól, akár teljes osztály számára, akár fakultáció keretében. Jól illeszthető a XX. század történelmi elemeket megidéző szövegek sorába, pl. Kertész: Sorstalanság (a két írás több kérdésfelvetése is párhuzamba állítható egymással, még ha válaszaik nem is mindig), vagy akár Déry Tibor: Szerelem c. írása (esetleg az abból készült filmadaptációhoz) is előkészítheti Gergely művéhez az utat. Az is elképzelhető, hogy más kortárs női szerzők közé illesztjük a szöveget (pl. Tóth Kriszta, Rakovszky Zsuzsa), de önmagában a női szerzőség nem biztos, hogy elég erős szál. Gergely Ágnes szövege akkor is jó választás lehet, ha nem kötjük más szerzőkhöz, egész egyszerűen mint a kortárs irodalom kiemelkedő szerzőjét önmagában vizsgáljuk, és a tanulócsoporthoz szereti a viszonylag lineáris, de történelmi ismereteket részben előfeltételező olvasmányt, esetleg elő tudjuk készíteni a történelmi hátteret.

A nagy mennyiségű lexikális elem nem könnyíti meg az olvasást, és kérdés, hogy elvárható-e az összes hivatkozott szerző, irodalmi figura és történelmi személy ismerete. Szerencsés, hogy enélkül is megáll a szöveg, mert a fő szálak (a szerelmi szál, az apa sorsa, a főszereplő sorsa) lehetővé teszik ezt a fajta feldolgozást kevésbé alapos történelmi ismeretekkel is. A történelmi előismeretektől és érdeklődéstől függően felmerülhet az a lehetőség, hogy a regény olvasása előtt előzetes otthoni készüléssel és csoportmunkában készítsünk egy rövid áttekintést a szövegben megjelenő korszakokról ('30-as évek második fele, II. világháború, '40-es évek, Rákosi-korszak, Kádár-korszak). Érdemesebb inkább a történelmi tényeken túl élményszerű megjelenítés: milyen lehetett ezekben a korszakokban élni, milyen tényezők alakították az egyes ember sorsát, milyen identitáselemek válhattak nehezzé (pl. zsidóság, vagyoni helyzet, párttagság hiánya, származás stb).

A szöveg olvasását, olvastatását elősegítheti, hogy nagyon sok téma felől közelíthetünk a kötet feldolgozásához, és nem feltétlenül kell az összeset áttekintenünk, mélységében megdolgoznunk ahhoz, hogy a szöveg valamilyen olvasata összeálljon. Szintén jó motivációs tényező lehet a Gergely-mű elemzéséhez, hogy nagyon sok kérdés tevődik fel/tehető fel a szöveg kapcsán, és koncentrálnunk arra is, hogy ezek mennyire és hogyan aktuálisak a mai világban, és akár kisebb hangsúllyal vehetjük figyelembe a kötetben megjelenő sorsok kibontakozását. Ilyen lehet például a szerelem ereje kérdés, az identitás témája, az idegenlét-otthonlét témája.

Hogyan? Lehetséges feldolgozási módok, feladatok (kombinálhatók és elhagyhatók)

1. Előzetes, olvasás előtt. A szerzőről. A cím, alcím és a mottó feldolgozása. – 1-1,5 óra
Gergely Ágnes kortárs szerző, a Két szimpla a Kedvesben 2013-ban jelent meg, alcíme szerint memoár.

1. A : A cím -- kötetborítóval

- Ötlebörzével, asszociációk mentén gyűjtsük össze, milyen (a) témákat, (b) eseményeket, (c) hangulatot várunk a cím elolvasása után! Az elvárásokat leírhatjuk a füzetbe.

- Milyen többletjelentést vehet fel a „két szimpla” szószerkezet? (Utalhatunk akár arra, hogy miért nem dupla, a szövegből kiderül.) Hogyan árnyalja a „Kedves”
- Dramatikus játékokra lehetőség: a két szimpla mögé képzeljünk két emberi sorsot! A két szimpla (mondjuk két viszonylag egyforma tárgy, pl. két palack vagy radír) jelképezheti ezt a két sorsot! Csoportban három esetet dolgozzunk fel: ha két férfi ül a két szimpla mellett, ha két nő, ha egy férfi és egy nő! Írjunk rövid belső monológot (E/1) arról, hogy miért ülnek ott, mi a viszonyuk a másikhoz, mi az ő sorsuk! Nem baj, ha a történelmi háttér nem kúszik be, ez csupán fantázia. Utána a csoportok megosztják munkájukat. Érdekes megfigyelni, hogy a belső monológok párbeszédekké válnak-e, létrejön-e a két „szimpla” között a megértés, hiszen a szövegnek is fontos kérdése ez. Fontos megfigyelni és reflektálni arra, hogy milyen érzelmek jelennek meg a térben (pl. magányosság, megértés, kíváncsiság, együttérzés, szorongás stb.). Akár ha valóban belemegyünk a dramatikus formába, az érzéseket is megjeleníthetjük (szereplővel vagy tárgyakkal).
- Ugyanennek lehet egy strukturáltabb változata, ha a tanár határozza meg a szimpla által szimbolizált karaktereket! pl. szerelmespár, anya és lánya, lány és testvér – és akár témát is adni hozzá (konfliktus, álmok, elvárások).

1.B: Az alcím: memoár

- A műfajtól elvárható műfaji sajátosságok megbeszélése. Mi lehet egy memoár célja? Milyen elemeket várunk, várhatunk akkor, ha Gergely Ágnes önéletrajzi ihletésű szövege alapvetően az 1930-as éveitől indul és '62-ben ér véget? Milyen történelmi elemek alakíthatják sorsát? Mivel egészülhet ez ki, ha a történet legelső fejezetében az elbeszélő így határozza meg identitását vagy annak egyik elemét: „Én zsidó vagyok...”? Milyen elemet várhatunk még, ha ez úgy folytatódik: „Én zsidó vagyok, te keresztény.”
- Lehet-e az élettörténetünket hitelesen (valóságosan) elmesélni? Disputa. Egyetértek, nem értek egyet, részben: Az élettörténetemet hitelesen (a valóságnak megfelelően) el tudom mesélni. (Érdekes kitérni arra, milyen elemek mesélhetőek el hitelesen és viszonylag objektíven, melyek kevésbé.) Arról is lehet beszélgetést kezdeményezni, hogy egy másik nézőpontból ugyanaz a történet akár ellentétesen is értelmezhető (pl. egy konfliktus, egy szakítás), és melyek azok a történelmi pontok (pl. a holokauszt), melyeknek nem szerencsés a többféle olvasata.
- Kreatív szövegalkotás. Válaszd ki az élettörténeted egy kis szeletét, egyetlen mozzanatot! Próbáld meg pár mondatban hitelesen elbeszélni. (5-10 mondat)! Felolvasás és a többiek visszajelzése: megtudtak-e minden részletet, milyen érzelmek adódtak át, hiányolnak-e valamit. Esetleg tükör: adják vissza egy szószerkezetben, mit hallottak.

1.C : Az előző feladathoz (is) kapcsolható a mottó.

- Mit árul el a történetről a mottó? („A történet besároz minden tragédiát.”)
- Milyen szókép a „besároz”? Hogyan értelmezhető ez a szókép?

2. – 1.óra

Olvasás után

2. A: Benyomások, teljes osztály

- Milyen volt a kötetet olvasni? Mi az, ami megnehezítette, mi az, ami könnyebbé tette az olvasást/befogadást? Olvasói benyomások összegyűjtése: a szöveg milyen volt számomra: ... lassú, gyors, érthetetlen, nyomasztó, kíváncsivá tett, valószerű stb.
- Miről szól szerintetek a történet? Milyen témák, milyen kérdések kapcsolódnak a kötethez benned? (család, történelem, társadalom, szerelem, identitás, emberi kapcsolatok, holokauszt, útkeresés, gyávaság-bátorság, felnőtté válás stb.). Számokra melyik téma fontos ezek közül? Melyik az, amelyik valamilyen jelen van most az életedben? (Lehet páros beszélgetés is az utolsó 1-2 kérdés)
- Mennyire igazolódtak be a címmel kapcsolatos elvárásaid? Szerinted miért pont ennek a fejezetnek a címe lesz a kötet címe is egyben?
- Milyen részeket nem értettél?
- Mit kérdeznél a szerzőtől?
- Aktuális-e szerinted a kötet? Miért érte meg elolvasni? (de ez a kérdés hagyható a feldolgozás legvégére is)
- A memoár többek között emléket szeretne állítani: ki mindenkinek állít emléket szerintetek Gergely Ágnes kötete?

2. B: A sors. Kihez szól az elbeszélő? „Teljesedjék be sorsunk, elmondom neked ezt a történetet.”

Csoportmunka (3-5fős csoportok)

- (Ha van kötet: Keressetek olyan szövegrészleteket, amelyben van E/2. személyű megszólítás, kiszólás.)
- Mit jelenthet a „sors” kifejezés? Milyen jelentésrétegei vannak? Szemben áll-e a szabad akarattal? Szinonim-e a végzettel? (Párhuzamba állítható-e Kertész Imre Sorstalanság c. kötetével, és annak sorsfogalmával? – ha ismert a szöveg.) Milyen értelemben van, lehet az elbeszélőnek sorsa a szöveg alapján? (pl. származásbeli meghatározottság, történelmi korszak általi meghatározottság) Mennyire határozza meg valakinek az életét (sorsát?), hogy milyen családba, korszakba stb... születik?
- Ki lehet az E/2 megszólított? Melyik a valószerű álláspont? (lehet több is): a megszólított Papp Zoli, az elbeszélő családja (anya, apa), a zsidóság, a mindenkori befogadó, a művészek? Tudtok-e más lehetőség mondani? Melyik esetben milyen többletjelentéseket vehet fel a „teljesedjék be a sorsunk” megfogalmazás?

3. 2. óra

Gyökerek, származás, eredet, család, gyerekkor. Helyszínek és többletjelentésük.

3. A: teljes csoport, utána párban, kis csoportban megbeszélés

- Pókháló vagy szabad asszociáció: mit jelentenek számodra a család, gyökerek, eredet szavak?
- Párban, kis csoportban meg lehet keresni a hasonlóságokat és különbségeket!
- Esetleg önkéntes alapon ismertetni, kiből mit hív ez a téma?
- A kötetben mit asszociálnátok a család, gyökerek szavakhoz?

3. B: Csoportmunka (3-5 fő), a család bemutatása (apai nagyszülők, anyai nagyszülők, apa, anya, Judit, elbeszélő – fel lehet még más neveket is venni). Érdekes évszámot választani (pl. 1939, hogy tudhatóak legyenek a pontos viszonyok).

a, Rajzoljátok meg az elbeszélő családfáját a nagyszülőkig! A családfán jelezzétek a foglalkozásokat vagy 1-1 fontosabb jellemzőt!

b, Készítsetek szereplőhálót az elbeszélő családjáról! A szereplőhálóban tüntessétek fel a legfontosabb kapcsolódásokat, azoknak minőségét is!

c, Készítsetek állóképet/szobrot az elbeszélő családjáról! Metakommunikációs elemeket (térköz, gesztusok stb.) is használjatok annak jelzésére, hogy a család egyes tagjai hogyan kapcsolódnak egymáshoz!

d, A Családi örökség címmel készítsetek egy rövid szöveget az elbeszélő nevében, E/1-ben! A szöveg legyen egy számvetés arról, hogy kitől mit kapott az elbeszélő! Lehet gyerek- vagy felnőtt nézőpontú is, de döntsétek el, kinek a nézőpontjából készül a szöveg!

e, Szimbolikus és valószerű terek. „Budapest számomra egyet jelentett a háborúval. Az elegáns Zalaegerszeg, a fészekalja Endrőd, a rejtélyes Battonya után itt volt ez a reklámfejú sivárság, a ragacsos kenyér, a durva beszédű, lökdösődő tömeg.” (34. o.) Fogalmazzátok meg, hogy milyen konkrét/szó szerinti és metaforikus-szimbolikus jelentéseket vehetnek fel a fenti helyek a szereplő életében! Készítsetek róla 3 oszlopos táblázatot: első oszlop: helységnevé, második oszlop: konkrét személyek, események; harmadik oszlop: többletjelentés, hangulatok, érzelmek. Értelmezzétek a fenti idézetet munkátok során.

f, Az álom értelmezése. Hogyan értelmezhető az aréna képe? Mit jelenthet ez az álom a gyerekkorra értelmezve? Hogyan kapcsolódhat össze a gladiátor alakja és a sors fogalma? Ez egy befejezetlen álom, szerinted hogyan válhat teljessé?

CSOPORTMUNKA BEMUTATÁSA

Házi feladat lehet: a kamaszléttől az életút fontosabb állomásainak, helyszíneinek, tevékenységeinek az összegyűjtése

4. 3. feldolgozó óra

Az életút.

4. A: Disputa. Teljes osztály. Lehet mozgással is, vagy valamilyen jelzéssel.

Állítások: (szabadon változtathatóak)

- Kipróbálnám a szereplő sorsát./Cserélnék a szereplővel./ Egy szeletét/részletét kipróbálnám az életének.
- Sokkal nehezebb lehetett abban a történelmi helyzetben élni, mint most.
- A főszereplő életútja izgalmas.
- Végig irányítani tudja az életét.
- Büszke a származására.
- Elszalasztja élete nagy szerelmét.
- A család a legfontosabb számára.
- A hivatása fontosabb, mint a szerelem.
- Bizonyos helyzetekben gyáva a főszereplő.
- Az akadályok/kihívások/nehézségek nélkül nem vált volna íróvá a főszereplő.
- A főszereplő sorsa beteljesedik.

4.B: Az életút fontosabb állomásai, csoportmunka

- Gyűjtsétek össze az életút fontosabb tevékenységeit!
- Kik azok a szereplők, akik segítik útján az elbeszélőt, kik azok, akik akadályozzák! Próbáljatok legalább 3-3-at gyűjteni!
- Melyek azok a tényezők, melyek segítik az elbeszélőt életútján, melyek akadályozzák? Melyeket sorolhatunk akár mindkét oldalra (akadályozzák, de egyben segítik is) pl. műveltsége, ragaszkodása Magyarországhoz, ambíciói, álmai
- Történelem és életút. Melyek azok a történelmi események, melyek beleíródnak a szövegbe, és alakítják a beszélő sorsát?
- Siker és kudarc. Hogyan társítanátok az egyes eseményeket e két szóhoz? Összességében inkább sikeresnek vagy kudarcosnak mondanátok ezt az életet?
- Térszimbolikát alkalmazva rajzoljátok meg a szereplő életútját az iskolába kerüléstől! Magassággal jelezzétek az érzelmileg pozitív állapotokat, illetve ezek ellentétét. Segíthet az alcímek felidézése, pl. a Lefelé a lépcsőn. (Ugyanezt lehet dramatikusán is: a csoport 1-1 tagja 1-1 állomás az életben, olyan magasan/alacsonyán áll, ahogyan a csoport az érzelmi helyzetet megítéli.)

CSOPORTMUNKA BEMUTATÁSA

Házi feladat (lehet): Az elbeszélő jellemzése valamilyen módszerrel. Rövid jellemrajz, jellemterkép, személyes értékalkotó esszé.

5. 4. feldolgozó óra

Az identitás. Elutasítottság, valahová tartozás.

- (Ráhangolódás, elhagyható: Párban: Tegyétek fel egymásnak azt a kérdést: Ki vagy Te? Többször, akár 5-10-szer egymás után, a másik addig válaszoljon, amíg újabb és újabb dolgok jutnak eszébe. Utána szerepcsere. Érdemes megjegyezni, mi volt az első három, jelen pillanatban mivel azonosítom magam.)

- Gyűjtsünk osztályban olyan szövegeket, akár filmeket, melyekben hangsúlyos helyen áll az identitás, önazonosság kérdése!
- Ötletbörzével gyűjtsük össze, hogy mi mindent felelhetne erre a kérdésre az elbeszélő 1945 és 1962 között (vagy lehet egy fix évszámot is választani)!
- (Mindenképpen egészítsük ki az alábbiakkal: magyar, zsidó, író, műfordító, nő, szerelmes, munkás, értelmiségi, valakinek a lánya, színész, elutasított, sikeres, boldog, Fenyvessy Magdolna, Guttman Ági, művelt, bátor, nem túl jó háziasszony, tehetséges stb.)

Egyéni munka:

- Az ötletbörze elemei közül válasszátok ki azokat, melyekkel teljes mértékben egyetértetek a szöveg alapján!
- Csoportban (mindegyik csoport ugyanazt csinálja, a végén van megbeszélés):
- Beszéljétek meg az egyéni megoldásokat, az esetleges eltéréseket!
 - Szerintetek, ha ötöt kellene választani, melyek a legerősebb identitáselemek szerintetek az elbeszélőben 1962-ben, a szöveg utolsó előtti pontján? (A bemutatásnál érdemes kitérni arra, hogy kell-e, érdemes-e rangsorolni az identitáselemek között.)

MEGBESZÉLÉS, INDOKLÁSSAL

Csoportban:

- A szöveg motívuma az elutasítottság. Gyűjtsetek erre példákat! Mi az oka az elutasítottságának (az identitás mely elemei), hogyan reagál a főszereplő ezekben a helyzetekben? Hogyan függ össze az identitás és elutasítottság kérdése/témája?
- Válasszátok ki egy helyzetet, és írjatok egy két mondatból álló monológot, melyből kiderül a szituáció és a beszélő (elbeszélő) érzései! (amikor nem veszik fel színésznek, amikor nem mehet külföldre, maga a második világháborús meghurcoltatás, a Rádióba nem veszik fel, versei elutasítása, amikor Zoli zsidózik)

BEMUTATÁS

Osztályban:

- Fogalmazd meg azokat a kérdéseket, melyek számodra szokatlanok, érthetetlenek, tőled távol állnak a szereplő jellemében, viselkedésében!

A kérdéseket összegyűjtjük és akár forró szék segítségével (megkérünk valakit, hogy jelenítse meg az elbeszélőt, és válaszoljon, megbeszélhetjük)!

- Dramatikusan: valaki megtesztésíti az elbeszélőt! Állj olyan távolságba tőle, amennyire azt érzed, hogy vannak vagy nincsenek közös vonásaitok! Lehet egyesével is, de az egész csoport/osztály egyszerre is. Néhány diák megindokolhatja választását, helyét a térben!

Házi feladat lehet: Zoli identitáselemeinek összegyűjtése

6. 5. feldolgozó óra

Szerelmek, férfiak

6.A: az elbeszélő kapcsolatai

Teljes osztályban:

- Idézzük fel, hogy hányszor kerül elő témaként a szerelem, udvarlás, házasság a kötetben, és milyen egyéb témák, érzelmek kapcsolódnak ezekhez! (Legalább érdemes beszélni Bánáthy Pista, Ávri, Dezső, a férj, valamint Papp Zoli alakjáról)!
- Igaza van-e az anyának szerintetek, amikor azt állítja, hogy „Nincs szerencséd a férfiakkal.” (206. o.) Mit jelenthet szerintetek ez az anya szájából? Hányféle értelmezése lehetséges a „szerencse” szónak? Vajon az elbeszélő egyetért-e ezzel az állítással?

6.B: Gergely Ágnes és Papp Zoli

- Milyen jelzőkkel jellemeznéd a szerelmüket, kapcsolatukat? Mely jelzőkben tudunk egyetérteni? (pl. örök, szimmetrikus, bántó, támogató, elfogadó, beteljesületlen, kiszolgáltatott, reménytelen, eleve kudarcra ítélt)
- Az irodalomból meg tudunk-e idézni hasonló vagy részben hasonló férfi-női kapcsolatokat?
- Mi lehet az oka kapcsolatuk kudarcának? (ötletbörze)

Csoportban (az ötletbörze és tanári elemek egyesítésével)

- Miért megy tönkre Zoli és az elbeszélő kapcsolata, mi áll kettőjük közé? Több válaszlelem is elfogadható. Rangsoroljatok.

- o A lány tartózkodása miatt.
- o Anyagi okok miatt.
- o Az anya miatt.
- o A fiú előítéletei miatt.
- o A nagyon különböző családi háttér miatt.
- o A történelmi helyzet/szituáció miatt.
- o Azért, mert a lányt nem veszik fel a Rádióba.
- o A fiú türelmetlensége miatt.
- o Egyikük sem elég bátor ehhez a kapcsolathoz.
- o (kiegészíthető)

MEGBESZÉLÉS

Közösen:

- Mit jelenthet az anya mondata Zolinak (aki az elbeszélőnek meséli el): „Azt mondta, fal van köztünk.” (187.) Mit jelenthet a fal szóképe? Igaza van-e az anyának, vagy inkább az elbeszélővel értesz egyet, aki ezt elutasítja?

- Keressetek a történetben olyan pontot, ahol szerintetek megmenthető lenne ez a kapcsolat! Hogyan? Írjunk rövid párbeszédet, mely által lehetséges lenne a megértés!

VAGY

- Idézzük fel a „két szimpla a Kedvesben” címadó szituációját! Írjunk 1-1 rövid belső monológot a fiú (Papp Zoli) és a lány (Gergely Ágnes) nevében, mely azt tartalmazza, hogy milyen kételyek, félelmek, szorongások, vágyak élnek ott bennük, és hogyan tudnák elképzelni a közös jövőt! Próbáljuk megfogalmazni azokat a mondatokat, melyek a

valóságban nem hangzottak el, de segíthették volna a megértést! (A lányok írhatják a nő, a fiúk a férfi monológját.)

BEMUTATÁS, MEGBESZÉLÉS

Teljes osztály:

- A szakítás után hogyan folytatódik az elbeszélőben ennek a szerelemnek a története? („*De figyelmeztetek, ha valaha másé leszel, megöllek.*” Megtörtént. Ott, abban a pillanatban meghaltam. Soha többé nem voltam magammal azonos. Ne mondd, hogy másokkal is megesik. Én egy országot vesztettem el. 206. o.) Hogyan kapcsolódik mindez az identitás kérdéséhez? Milyen időpontra, időintervallumra vonatkozhat a „soha többé”? Miért fontos ebből a szempontból a szöveg zárlata?

7. 6. feldolgozó óra

Művészet szerepe, íróvá válás, lírai beszédmód

Teljes osztály

- Hányfajta jelentésben és funkcióval kerül elő a művészet, az olvasás, az írás, alkotás, festészet a szövegben? Milyen szereppel bír mindez a beszélő életében?

- (Idézzünk fel még olyan szövegeket, ahol valamilyen módon a művészet – akár befogadóként, akár alkotóként – fontos témává válik? Melyikhez tudnátok kapcsolni Gergely Ágnes kötetében megjelenő művészetképet/-felfogást?

Csoportmunka

a, A kötetben több kép/festmény is fontos jelentéssel bír. Kettőt emeltünk ki. (Ld. ppt). Milyen érzelmeket kapcsolnátok a képekhez? Miért lehet fontos a kötetben a képek által megjelenített téma, világ?

b, A Papp Zolihoz fűződő szerelem kezdetén két Shakespeare szonett hangzik el, az egyik a nő (75.), a másik a férfi szájából (129.) (131-132. o.) Hogyan szólal meg a szerelem és a szexualitás az egyik, illetve a másik szonettben? Milyen viszonyban áll a két szonettben megfogalmazott világ szerintetek egymással? Hogyan értelmezhető a két szonett mint a Másik felé megfogalmazott üzenet/elvárás/vágy? Tud-e találkozni a két világ egymással?

c, A műfordítás. Mit gondoltok a műfordításról? Ugyanúgy alkotásnak tekinthető-e, mint a versírás? Mit mond a műfordításról az alábbi interjúrészlet: „**MN: Kosztolányit nevezte ugyan a mesterének, de mintha nem mindenben értene egyet vele. Fordítóként ő elsősorban szép magyar verset akart, magának pedig nagyon fontos a hűség.** GÁ: De nem a szolgai hűség. Én valahogy a Kosztolányitól tanult szépségelv és a Kardos Lászlótól tanult hűségelv között próbálok elhelyezkedni. A vers lelkéhez igyekszem hűségesnek lenni, ami több, mint a szöveg. Sokrétű dolog a hűség. Kosztolányi saját magához akart hűséges lenni. Más akarhat hűséges lenni a szöveghez, a szótárhoz vagy a vers lelkéhez.”

d, Hogyan értelmeznétek az anya mondatát? „Neked egyetlen szerelmed van, az írás.” Lehet-e a hivatás szerelem? Vagy a másik oldalról: lehet-e a szó szerinti értelemben vett szerelmet és a hivatást egyszerre megvalósítani? Egyetértetek-e Gergely Ágnes szavaival: „Nem lehet egyszerre két vágyat szolgálni. Az egyik álmom az volt, hogy író leszek, fordító - ehhez az is hozzátartozott, hogy nem hagyom magam leverni a pályáról, mert történtek ilyen kísérletek is fiatalabb koromban. A másik az volt, hogy férjhez megyek, lesz négy lányom; még a nevüket is elterveztem. Hatéves voltam, mikor ezt kitaláltam. Álmomban Kolozsváron éltünk, a férjem

újságíró volt, mint apám, és Györgynek hívták, mint őt. Minden készen volt a fejemben. Ebből semmit nem sikerült megvalósítanom.”

e, Gyűjtsétek össze, hogy mi minden kell szerintetek ahhoz a kötet alapján, hogy valaki íróvá, költővé válhasson az '50-es, '60-as években! Mennyire más szerintetek ez ma, mint akkor volt? Mennyire értetek egyet azzal az állítással, hogy bárkiből lehet költő/író?

f, A kötet számos pontján a szöveg líraivá válik. Értelmezzetek néhány ilyen szöveghelyet!

Egészítsétek ki a példákat!

o „Falak hült helyén éltem le életem legjavát.” (8. o.)

o „Szépségét anyám úgy viselte, mint valami kéretlen szárnyat.” (12. o.)

o „A zalaegerszegi kerthez közel volt az ég.” (17. o.)

o „Gyerekkorom ingoványos végét azért tudtam épségben túlélni, mert ott volt velem a csontkemény szabadság, a Játék.” (31. o.)

o „Úgy él mellettem, mint egy fészekbe búvó kis madár...” (160.o.)

8. zárás

Levelek és összegzés

Csoportban:

A szöveg számos pontján az elbeszélés menetét levél veszi át. Válasszatok ki a levelek közül 1-et (minden csoport mást), és a belső hang technikáját alkalmazva próbáljátok megérteni, mi minden nincs szó szerint leírva/kimondva a levélben! Különösen érdemes figyelni az apa tábori leveleire, ahol az elbeszélő számára is világos, hogy a levél nagyon másról szól, mint amit a levélíró közölni szeretne (39-42. o.).

Egyéb levelek: Az apának írt támogató levelek (22-23. o.)

A nagyapa levele (26. o.)

Klonomosz levele a zuglói otthonban (72. o.)

Tamara levele a Chevrának (76-77. o.)

Az elbeszélő levelezése az anyával (105-112. o.)

Zoli levele Áginak (140-142. o.)

MEGBESZÉLÉS

Teljes osztály

- Visszatekintve: milyen címet adnál a kötetnek? Értékeljük a szerző által adott címet!

- Vannak-e a történetnek olyan pontjai, ahol hiányérzeted van, ahol úgy érzed, nem mesélődött el valami?

- Mennyire érzed közel magadhoz a szereplőt? Máshová állnál-e most a térben, mint a feldolgozás elején?

- Milyen képben tudnád megfogni az általa bejárt utat?

- Melyek a szerinted ma is aktuális témák, gondolatok, stb.. a kötetből?

- Mi az a gondolat, téma, kérdés, ami leginkább továbbvihető számodra ebből a szövegből?

FORRÁSOK

Szilágyi Zsófia kritikája a kötetről

<http://www.litera.hu/hirek/az-egyetlen-szerelem>

Az MTI-nek adott interjú

<http://tiszatajonline.hu/?p=39476>

A metafora örökéletű. Jónás Ágnes beszélgetése Gergely Ágnessel

<http://tiszatajonline.hu/?p=36883>

Történelmi árnyjáték. Sándor Zsuzsanna írása.

<http://www.168ora.hu/arte/tortenelmi-arnyjatek-gergely-agnes-ket-szimpla-a-kedvesben-123191.html>

Összefoglaló Gergely Ágnes életútjáról, műveiről

<http://www.szombat.org/hirek-lapszemle/gergely-agnes-80>

„Vergiliusnak köszönhetem” – interjú a Magyar Narancsnak

http://magyarnarancs.hu/konyv/vergiliusnak_koszonhetem_-_gergely_agnes_kolto_mufordito-71510

Szakirodalmi összefoglaló

<http://pim.hu/object.CCB9825E-4165-4B03-8FC9-B99050DE8E3D.ivy>